

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Наукові записки

Серія
педагогічні та історичні науки

Випуск LXXX

(80)

Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2009

УДК 06
ББК 95.4
Н 34

Фахове видання затверджене Президією ВАК України у 1998 р.,
булетень № 3 (педагогічні науки), № 2 (історичні та фізико-математичні науки)

*"НАУКОВІ ЗАПИСКИ" започатковано у 1939 році в КДПУ імені О. М. Горького
(тілі НПУ імені М. П. Драгоманова)*

*Свідомство Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України про внесення
суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
(видавнича діяльність, виготовлення видавничої продукції, засновник Міністерства і науки України).*

Серія ДК № 1101 від 29.10.2002 р.

Редакційна колегія:

- В. П. Андрущенко* - академік АПН України, доктор філософських наук, професор (*шіф-редактор*);
Б. І. Андрусичин - доктор історичних наук, професор;
В. І. Бондар - академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор
(*заступник відповідального редактора*);
В. В. Борисов - доктор педагогічних наук, професор;
Л. П. Вовк - доктор педагогічних наук, професор;
П. В. Дмитренко - кандидат педагогічних наук, професор;
І. І. Дробот - доктор історичних наук, професор;
В. М. Даниленко - член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор;
М. І. Жалдак - академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор;
В. Б. Євтух - член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор;
О. В. Кузьмінець - доктор історичних наук, професор;
О. І. Лященко - член-кореспондент АПН України, доктор педагогічних наук, професор;
Л. Л. Макаренко - кандидат педагогічних наук (*відповідальний секретар*);
В. В. Обозний - доктор педагогічних наук, професор;
Ю. А. Пасичник - доктор фізико-математичних наук, професор;
М. В. Працьовитий - доктор фізико-математичних наук, професор,
Ю. Д. Руденко - доктор педагогічних наук, професор;
О. О. Сушко - доктор історичних наук, професор
М. І. Шкіль - академік АПН і АНВШ України, доктор фізико-математичних наук, професор
(*відповідальний редактор*);
М. І. Шут - член-кореспондент АПН України, доктор фізико-математичних наук, професор;
П. М. Чернега - доктор історичних наук, професор (*заступник відповідального редактора*);
М. Й. Яоренко - доктор фізико-математичних наук, професор;
О. Г. Ярошенко - член-кореспондент АПН України, доктор педагогічних наук, професор.

н 34 Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки
України; Над. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; укл. Л. Л. Макаренко. - К.:
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. - 283 с. - (Серія педагогічні та
історичні науки). - Випуск LXXX (80).

ISBN 966-660-016-1

У статтях розглядаються актуальні проблеми наукових досліджень докторантів, аспірантів, викладачів
навчальних вузів та співробітників наукових установ України, які працюють у галузях педагогічних та
історичних наук.

Рекомендовано Вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова
(*протокол № 6 від 05 березня 2009 р.*)

О Редакційна колегія, 2009

О Автори статей, 2009

© Національний педагогічний унів' ситет
імені М. П. Драгоманова, 2009

ISBN 966-660-016-1

Рибінська Ю. А.

ПРОБЛЕМА ВЗАСМОЗВ'ЯЗАНОГО НАВЧАННЯ
ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ШКОЛАХ
ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ.....157

Сущенко Л. П.

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ СПОРТУ ДЛЯ ВСІХ.....162

Сябро С. А.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ УЧНІВ
ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ДО НАВЧАННЯ У ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ
БІОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ В ТЕОРІЇ.....170

Томащук О. Г.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
З АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ДО РОБОТИ В ЦЕНТРАХ ІНВАСПОРТУ.....180

Шульга М. П., Закопайло С. А.

РЕКОМЕНДАЦІЇ З МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
ЗТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ У ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗАХ.....18

Яременко О. О.

ПРО ДЕЯКІ СОЦІАЛІЗУЮЧІ АСПЕКТИ
ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ.....194

Яременко Ю. А.

АКТИВІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
З ПОГЛИБЛЕНОЮ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЮ ПІДГОТОВКОЮ
НА НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТАХ.....201

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Подобед О. А.

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ І. БАГРЯНОГО В ЕМІГРАЦІЇ.....208

Рамазанов Ш. Ш., Ігнатова Л. Р.

КИЇВСЬКА СТРАТЕГІЧНА ОБОРОННА ОПЕРАЦІЯ. ПРИЧИНИ Т
А НАСЛІДКИ ЗАГИБЕЛІ ПЮДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ.....220

Скрябін О. Л.

ВИХОВНА РОБОТА В КАДЕТСЬКИХ КОРПУСАХ УКРАЇНИ
(1840-1917 РР.).....231

Слободян Н.

ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ США В ПЕРСЬКІЙ ЗАТОЦІ.....242

Яременко О.О.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

ПРО ДЕЯКІ СОЦІАЛІЗУЮЧІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ.

*Стаття присвячена деяким проблемам екологічної освіти і виховання. **Визначено, що досить складний процес, націлений на формування у особистості системи наукових знань, поглядів, переконань, що забезпечують відповідальність індивіда за навколишнє середовище в своїй діяльності.***

Постанова проблеми. У період розбудови України як суверенної держави особливого значення набуває підготовка високоосвіченої екологічно грамотної молоді, спроможної сприяти процесам демократизації, створювати умови для виховання екологічно культурної особистості.

Загальновідомо, що держава, яка не піклується про підростаюче покоління, позбавляє себе майбутнього.

Молодь виховують дорослі, але за прислів'ям: "Ми хотіли б, щоб діти були схожі на нас, а вони схожі на той час, в який живуть" можна зрозуміти, що виховує суспільство, оточення, все, що живе та діє навколо людини

Через діяльність у різних людських колективах молодь привласнює соціальний досвід, який акумулювався, або об'єктивно складається в процесі функціонування системи. Включаючись у процеси, які мають місце в оточуючому середовищі, молодь виходить за вузькі внутрішні межі особистого "Я", розширюється їх діяльність і спілкування.

З погляду на індивіда як активного суб'єкта, що творить самого себе впливає, що практична участь молоді у творчій діяльності є необхідною умовою формування особистісних властивостей.

А з п гляду на те, що у молоді людини є необхідність г спілкуванні з

людьми, потреба бути визнаним людьми, прийнятими ними, багато дослідників визначають, що потреба в спілкуванні є першою специфічною людською рисою характеру. Вона формується з віком і стає все більше значимою, адже це є одним з шляхів адаптації людини в цьому житті.

У цьому зв'язку підкреслимо, що якщо виховання та освіта покликані допомогти особистості самоактуалізуватися, досягти висоти, яка доступна даному індивіду, то ідеальною є центрована на особистості, "внутрішня освіта". Риси такої освіти можна знайти у екологічній освіті та екологічному вихованні.. Адже її мета - відкриття ідентичності кожного учня, кожного студента. Навчаючись прислуховуватися до природи, оточуючого середовища, молодь вчиться розуміти свій внутрішній світ, виводить набір власних цінностей, здійснює відкриття своєї долі.

Особливо зараз пріоритетного значення в екологічному вихованні набуває використання досвіду традиційної педагогіки, притаманної певному населенню та країні, ознайомлення молоді з різними сферами людської діяльності в поєднанні з вивченням наук про Землю, історію, культуру народу.

Важливо навчити не стільки фіксувати екологічний стан окремих елементів природно-господарсько-культурної системи, скільки навчити прогнозувати її розвиток у майбутньому на основі вивчення минулого.

Ми повинні перетворити збереження навколишнього середовища на основний організуючий принцип нашої цивілізації. Це означає одночасне стимулювання життєздатного економічного прогресу та зцілення стосунків між цивілізацією і крихкою екологічною системою на Землі, в якому головну увагу необхідно зосередити на розкритті суттєвих зв'язків між людиною та довкіллям.

А саме, на досягненні наступних цілей, які екологічні інструктори, екологи та вчителі природничих наук країн Західної Європи вважають найважливішими для виховання особистості, для розуміння світу та адаптації до його вимог:

ЗНАННЯ: Допомагає молоді зрозуміти як функціонує середовище, як людина взаємодіє з природою, як виникають і що є причинами основних екологічних проблем і як їх можна подолати.

СТАВЛЕННЯ: Допомагає молоді набути комплекс екологічних цінностей та емоційних ставлень до оточуючого середовища, стимулює та мотивує участь у природоохоронній діяльності, у підтримці та покращенні екологічних умов.

НАВИЧКИ: Допомагає молоді набути навички, які необхідні для ідентифікації та дослідження екологічних проблем та їх вирішення.

УСВІДОМЛЕННЯ: Допомагає молоді розумово усвідомити та емоційно відчувати навколишній світ та його проблеми; розвинути здатність сприйняття та розпізнавання різних видів впливів.

УЧАСТЬ: Допомагає молоді набути досвід у використанні своїх знань та навичок, приймаючи розважені та "позитивні", щодо оточуючого середовища, дії.

Ми хочемо також представити деякі принципи, за якими працюють екологи та вчителі природничих наук (і не лише природничих) Західної Європи.

"Думай глобально - дій локально"

Вперше вживана автором і істориком Рене Дюбуа, ця фраза - привабливий шлях нагадати молоді, що екологічні проблеми часто глобальні в контексті, але найефективніше вони вирішуються індивідуальному або колективному рівні. Молодь, може, відчувши себе безпорадною щодо вирішення проблем глобального озонного виснаження. Але вона може відчувати себе впевнено, коли дізнається, що, наприклад, не використовуючи певні види спреїв, вона може допомогти зменшити озонне забруднення. Ця фраза також підкріплює думку про те, що для людини дуже важливо критично розглядати свою власну поведінку для розуміння, як індивідуальні дії впливають на глобальні проблеми. Хоча є важливим й розуміння міжнародної, національної, і регіональної природи екологічних проблем, часто найбільш ефективними, з екологічної точки зору, є навчальні програми, які спонукають молодь діяти на місцевому рівні, перешкоджаючи виникненню глобальних екологічних проблем.

"Більш ніж наука"

Багато педагогів пов'язують екологічну освіту виключно з науковою природничою освітою. Хоча велика частина екологічної освіти дійсно має справу з природничими науковими поняттями, вона також вимагає знань з економіки, математики, етики, політики, та інших. Таким чином ми можемо говорити про комплексну природу екологічної освіти і стратегій для її інтеграції в навчальні програми різних закладів.

"Вам не потрібно бути експертом"

Вам не потрібно бути вченим або займатися екологією професійно, щоб інтегрувати екологічну освіту у навчання. Оскільки, як ми сказали вище, екологічна освіта - значно більше поняття, ніж розкриття якоїсь

однієї теми"; вона використовує виховання цінностей, вироблення рішень, навички комунікації, творчий потенціал, і багато інших якостей і галузей, Наша роль як педагогів - полегшити вивчення і знати, коли дійсно запрошувати експертів, якщо вони потрібні. Включаючи екологічний контекст у процес навчання, ви можете пробувати нові дії і підходи і дізнатися більше про екологічні проблеми разом зі студентами.

"Навчайся робити відкриття"

У класних кімнатах у всьому світі, викладач читає лекції, студенти записують, і лише після цього студенти перевіряються стосовно того, що вони вивчили. Проте, в багатьох школах експериментальне або "практичне" вивчення починає заміняти або доповнювати традиційні ми години навчання. Через експерименти, моделювання, дебати, і інші дії, студенти "відкривають" та досліджують поняття самостійно. Було доказано, що емпіричне навчання збільшує запам'ятовування, мотивує студентів щодо вивчення предмету, і заохочує групову роботу. Це особливо успішно працює з організованою екологічною діяльністю.

"Всі на свіже повітря"

Багато людей переконані, що студенти всього світу - особливо в міській зоні - не спілкуються з природою, з її світом. У багатьох місцях, зовнішні дослідження є нерегулярною частиною навчання; замість систематичного включення молоді у цей вид діяльності, зовнішні дослідження часто обмежуються декількома виходами на природу. Регулярна робота зі студентами в природньому середовищі - важлива частина всесторонньої екологічної навчальної програми. Ніщо не може замінити дослідження "з перших рук", для розуміння суспільства, в якому ти живеш, природних системи, і екологічних проблем з ними пов'язаних.

Використання навколишнього середовища як класної кімнати - є також шляхом бути ближчими до природи. Наприклад, багато філологів беруть своїх студентів за межі класної кімнати для того, щоб стимулювати творчі сили, і багато вчителів природничих і математичних наук використовують навколишнє середовище як лабораторію, де студенти проводять дослідження і експерименти.

"Штучне, технологічне та природне".

Що таке - зв'язок між "штучним" і природним навколишнім середовищем? Кількість людей, що переїжджають та живуть в міських областях, зростає в безпрецедентному темпі в багатьох частинах світу. Як міське проживання впливає на ставлення людей до природного

середовища? Як сучасна технологія контролює природні і людські середовища? Які етичні питання виникають при використанні нових технологій? Як - якісне навколишнє середовище, підтримує міське середовище, що розширюється? Ці лише деякі з питань, на які екологічна освіта може дати відповідь.

"Дійсність - це важливо".

Основи суспільства, ЩО стосуються вирішення проблем природного і штучного середовища робить екологічні навчальні програми більш релевантними. Оскільки молодь зосереджується на реальних системах,

відсутній в освітніх програмах. Цей практичний досвід не тільки збагачує навчальний план, але й допомагає підсилити зв'язок між освітньою програмою і суспільством.

Також важливо бути чутливим до екологічної дійсності. Багато хто з молоді безпосередньо або побічно відповідальний за екологічні проблеми. Наприклад, в Європі, багато хто з батьків студентів ймовірно працює на заводах, які забруднюють повітря і воду, в Африці деякі з студентів і їх родичі, сприяють проблемам втручання. Тому потрібно бути чутливим до критичних "засуджень" і подумати про кращий спосіб запобігання екологічним проблемам.

"Думай. Думай".

Одна з цілей екологічної навчальної програми - допомогти студентам розвивати здібність думати як критично, так і творчо. Студент, який можливо, коли-небудь стане частиною місцевої адміністрації, буде найбільш ефективно вибирати можливості розвитку суспільства, ідентифікувати існуючі альтернативи, спілкуватися, ставити правильні питання, аналізувати дані і ухвалювати рішення. Це також важливо й для майбутнього землевласника, що управляє землею й для громадянина, що бере участь в акціях, які впливають на охорону навколишнього середовища і суспільства.

"Цінності мають значення".

Екологічна освіта нерозривно пов'язана з вихованням цінностей. Коли діти дорослішають вони будують для себе систему цінностей стосовно різних аспектів свого життя, включаючи ставлення до екологічних проблем. Цінності також додають стабільність до життя особистості, що допомагає кращому самосприйняттю.

"Почуття впевненості."

Екологічна програма робить багато, щоб наділити впевненістю студентів, для покращення якості їх життів і життя інших. І ця впевненість може приводити до відчуття гордості і самоповаги, що збільшуються. Коли студенти беруть участь в колективному проекті, щоб допомогти вирішити екологічну якість або вирішити колективну проблему, вони допомагають собі і допомагають іншим в той же час. Вони також підтверджують свої значення і бачать, що їх дії мають сенс.

"Зв'язок проектів"

Існує природний зв'язок між формальною і не формальною екологічною освітою та вихованням. Наприклад, багато викладачів шкіл та вищих навчальних закладів закордоном виносять свої заняття за стіни навчального закладу, і заохочують своїх студентів брати участь в елективних суспільних програмах.

Багато добровольців Корпусу Миру, що працюють в школах, також беруть участь у вторинних проектах, пов'язаних з природним середовищем та його охороною, вони пов'язують екологічну освіту з іншими предметами і з різними діяльностями. Наприклад, в Угорщині, Словенії, Хорватії групи викладачів англійського організували літні табірні вивчаючи англійську мову через екологічне усвідомлення і практичну природоохоронну діяльність.

"Перехід до екологічно відповідальної поведінки"

Що таке - зв'язок між економічною стабільністю і сталим розвитком? Як може людина заробляти достатньо грошей, і, одночасно, захистити навколишнє середовище таким чином, щоб його запаси не виснажувались? Чи є можливість використовувати запаси раціонально, навіть в країнах, де їжі і чистої води недостатньо? Треба показати молоді можливі раціональні взаємовідношення між здоровим навколишнім середовищем і здоровою економікою. Багато викладачів країн Бенілюксу зосереджується на проектах, які якимось чином пов'язані з питаннями екології та екологічної безпеки для населення, що допомагає прояснювати зв'язок між економічними проблемами і навколишнім середовищем.

У минулому, багато екологічних проектів зосереджувалося переважно на усвідомленні. Ці програми часто включали дії, які допомагали студентам зв'язатися з природним світом і стати обізнаними в існуючих екологічних проблемах. Це було особливо поширено у 70 роках минулого століття, коли більшість програм, що провадились на свіжому повітрі робили наголос на спорідненні природи та людини. Хоча усвідомлення -

важлива частина екологічної освіти, але зусилля педагогів часто не досягали значних практичних результатів.

відповідальної поведінки. Багато екологічних педагогів відчувають, що шлях до екологічно відповідальної поведінки - континуум, який починається з екологічного усвідомлення і знання і закінчується тим, що молодь стає активно залученою до поліпшення і підтримки екологічної якості.

Отже, ми бачимо, що екологічна освіта і виховання - це складний процес, спрямований на формування у людини системи наукових знань, поглядів, переконань, яке забезпечують відповідальне ставлення особистості до навколишнього середовища в усій її діяльності. Вона (екологічна освіта):

- формуює наукову основу, що забезпечує дійсне розуміння проблем взаємовідношень суспільства і природи:

- допомагає прищепити молоді, враховуючи її вікові особливості, освітній рівень і соціальне становище, усвідомлення необхідності охорони природного середовища, та бережливого використання природних ресурсів,

- виховує громадянську відповідальність за прийняті рішення в галузі природовикористання, таким чином,

- соціалізуючи молодь у напрямку, необхідному для вирішення найбільш актуальних проблем сучасності, вирішення їх своїми діями, своїм шляхом.

Адже, головними рушійними силами є прагнення молоді до самостійності в прояві своїх позицій, потреби прояву енергії, бажань.

Використана література:

1. Гирусов Э. В. Экологическое сознание как условие оптимизации взаимодействия обществ и природы // Философские проблемы глобальной экологии. - М., 1983. - С. 105-120.
2. Global Youth Forum on the Environment // United Nations Environment Programme. - Seoul. 3-8 June 1997.
3. Гребенюк Б. Б. Социализация учащихся общеобразовательных школ развитых капиталистических стран: Англии, США, ФРГ : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. М., 1979, - 16 с.
4. Environmental Education in the Schools. Creating a Program that Works / by J. A. Braus, D. Wood / Peace Corps August, 1993. - 500 p.
5. Лабенко О. В. Екологічне виховання учнів у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. - К., 1994. - 185 с.